

Tako je stal Jirásek ne samo kot romanopisec, temveč tudi kot dramatik skoro pol stoletja na straži čeških pravic, budil zaupanje in klical k pozornosti, dokler to vse nekako ni prešlo v kri in v meso mlajših generacij. Velik pomen njegovega pisateljskega dela se je pokazal vprav za svetovne vojne, ko ni bilo češkemu človeku niti za hip sporno, kam se mu je postaviti in kje je njegovo določeno mesto. Na tisoče in tisoče čeških vojakov, vzgojenih in ojačenih vprav s sugestivno močjo njegovih del (brali so jih v resnici po vsej fronti in v ujetništvu!) se je uprlo svojim narodnim sovražnikom in prav tako se je tudi na tisoče njegovih bralcev doma pripravljalo vsaj v mislih in srcih na končni obračun ž njimi. Brez pretiravanja smemo torej reči, da je Jirásek kot pisatelj vzgojil in pripravil poleg Masaryka — filozofa in ideologa — češki narod za končno osvobodilno akcijo, kar je potrdil tudi politično, ko je v začetku l. 1918. koncipiral ob režiranju Jar. Kvapila mogočno protiavstrijsko izjavo čeških pisateljev.

Z doseženo svobodo in samostojnostjo češkoslovaškega naroda se je izpolnil do zadnje črke Jiráskov pisateljski program. In po-
slej je ta plodoviti pisatelj tudi nehal pisati. Cilj njegovega pisateljevanja je bil, z živo umetniško besedo buditi in vžigati, in ko je njemu in njegovemu narodu zasvetila zarja lepše bodočnosti, je zahvalil Boga kakor svetopisemski Simeon za to, da mu je dal dočakati ta trenutek ter je za trajno odložil svoje buditeljsko pero. V tem mu je bila usoda zares milostna tudi kot človeku.

TRIJE ORLI

I V A N G R A H O R

Solnce se je že dvignilo v nedeljsko jutro. Od severa veje sveži jesenski veter, v daljavi se riše novo obzorje. Robovi Alp, liki kostanjeve hoste in bele vasi med vinogradi se bližajo mestu na gori. Tolmuni Tanara se lesketajo kot okenca iz zemlje. Mesto Mondovi se budi.

Nadzorujem vojašnice prvega planinskega polka. Prva utrujenost me objema in želim si miru. Sel sem na klopico blizu orlovske kletke, njena senca mi pada na prsi, od daleč čujem zvonjenje in raztrgani mestni šum, ki ga sečejo udarci železnih voz v spodnjem mestu. Včasih zacvili vzpenjača, dosegajoča vrh.

V ozki ulici odmeva pogovor, iz njega čujem znan glas. Nehote pregledujem okolico, ali je vse v redu. Na misel mi prihaja vojak, ki je na straži zaspal. Ljudje so že blizu. Da, to je poročnikov glas. Kdo bo ž njim? Gospe, gospodične?

Straža stoji pred vhodom v strogem pozdravu. Družba vstopa; tri dame in majhen deček, mornarček. Poročnik mi je odzdravil. Zdi se mi, da me obisk vznemirja, in ne vem, zakaj. Ob nedeljah navadno sprejemamo ljudi, ki žele videti naše orle. Gospe in deklice so zelo navdušene za lepe živali, vse bi rade mnogo zvedele o njih, čebljajo in se preHITEVAJO z vprašanji, da človek ne ve, kaj bi. Včasih se zbere pred kletko velika družba. Orli sede nepremično, v mrtvi razdalji. Kadar odpro oči, gre njihov pogled daleč v neznani svet.

«Ne trudite se, gospica Alma!»

«Mogoče zdaj niso lačni, prišla sem prepozno.»

«Ne, ni zato. Če bi jih ves dan opazovali, ne uganete čudi ujetega orla. Nevidno življenje. Zdi se mi, da ga nikdar ne odkrijemo.»

Poročnik je govoril tiho in mirno, kar je na nas vse učinkovalo s posebno resnobo. A svojo presenečenost je izdal samo deček, ki se je vztrajno oklepjal svojega prijatelja. Zdaj se mu je ozrl naravnost v obraz.

«Ko dorastem, bom tudi planinec.»

«Zakaj?»

Deček ni več odgovoril. Zardel je sramežljivo, toda samozavestno povsile oči. V čelce mu je vrtala misel.

«Zakaj, Mario? Povej, zakaj?» je ponovila gospa za poročnikom. A temu je bilo najbrže žal, da je stavil dečku vprašanje. Bilo je zelo verjetno, da se v mali glavici odgovor zaplete in da njegova misel zgreši. Častnik je bil v vidni zadregi, kakor človek, ki se zaloti v ničemurnosti. Poročnik Solari je bil splošno najpriljubljenjši častnik, znan je bil, da jako ljubi svoje vojake. Tudi vojak, ki je nekoč na straži zaspal, bi bil drugod gotovo dobil večjo kazen. Podobna dejstva so še povečevala njegov ugled stotnijskega poveljnika in ga obsipala s spoštovanjem, ki je navadno za lepe in mlade može. Navadili smo se že, da sodimo po njegovi zunanosti, ki je dosegala vzorno skladnost obleke s stasom in kretnjami; te pa so bile pri njem zmerom svobodne, celo nekoliko nežne. Trdnost volje so izražale poteze v obrazu in dvojica temnih oči, polnih južnega ognja.

Nič se mi ni zdelo čudno, da si ga je deček izbral za svoj vzor. Vendar je že bilo njuno prijateljstvo globlje. Mornarček mu ni več slepo služil. Zdaj se je naslonil na častnika in ta je objel njegovo glavico z obema rokama, da sta si zrla iz oči v oči.

«Da bi imel orle», je rekel otrok.

Čez kratkih deset minut se je družba vrnila v mesto. Veliki orel ni trenil z okom.

